

A méltatlan élet földje? Szabó Zoltán: Amerikai jegyzetek, Kortárs, 2012.

A hajdani jeles szociográfus a két világháború közötti korszakban számos fontos művel gazdagította értékeinket. Elég tán hivatkoznunk *A tardi helyzetre* vagy a *Cifra nyomorúságra*, és máris láthatjuk jelentőségét. Az 1949 után emigrációba került Szabó Zoltán mindhalálig kivételes szerepet játszott a nyugati magyarság köreiben, s újabban megint többet hallhatunk róla. Ahogyan Kabdebó Lóránt írja róla: „Azok közé az egyedülálló, mégis szerényen véleményt formáló emberek közé tartozott a huszadik századi magyarság történetében, akik világosan megfogalmazott és határozott következetességgel megformált véleményükkel nem az árkokat mélyíteni akarták, hanem a megértés benső hangoltságát sugározták a rájuk figyelők számára.” (Forrás, 2012/6. 61.)

Amerikai jegyzetek című könyve most jelent meg először, és különös színekkel gazdagítja a Szabó Zoltánról kialakult képet. A könyv háttere egy 1971–72-es, mindössze hathetes út, ám korántsem pusztán útirajzról van szó. Vannak benne ugyan leíró részletek is, ám sokkal gyakrabban villan föl a gondolkodó és szociográfus arcéle: egy ízig-vérig európai ember és polgár tengerentúli – sokszor negatív – élményeiről olvashatunk. Kissé idegenül mozog abban a világban, és ezt a vonását akár Márai Sándoréval is összevethetjük. Persze azzal a különbséggel, hogy Szabó nem telepedett le ott, ám ha idéznénk Márai 1939-es *Búcsú* című publicisztikáját, akkor láthatnánk azokat a rokon vonásokat, amelyek mindmáig érvényesen az európaisággal kapcsolatosak.

Az *Amerikai jegyzetek* szerzője tehát nem tudja leplezni idegenség-érzését New Yorkban. Eleve bizonyos előítéletekkel érkezett a milliomos környezetbe, s ezek az érzései nem csökkentek ott sem. A kötet elején ezt írja: „Az a kényelmetlen és nyugtalanító közérzet, amely ezekben a hetvenes években időnként szorongássá szilárdult, és újra meg újra tájékozódó kalandozásokra szorított rá, először az óceán túloldalán kerített hatalmába azzal az eleven erővel, amely rákényszeríti az embert, hogy amiről elfeledkezni nem tud, hogy amivel békülékenységre képtelen – a bajt –, tisztázza valamennyire.” Igen, a bajt kutató, annak okát kereső író ő itt is, azzal a nem lankadó és őszinte kíváncsisággal, ami az oknyomozás nélkülözhetetlen „kelléke”.

Ami konkrétan az utazást illeti: már a londoni induláskor nyomasztó a légkör, ami egyáltalán nem jó előjel az utazó számára a tengerentúli úthoz. Sőt! Az indulás perceit egyenesen a deportáláshoz hasonlítja – kissé morbid módon... Mindez repülőtéren „fogságlétként” jelenik meg az érthetetlen késés miatt.

Ez akkor is nyomasztja, ha tulajdonképpen New Yorkban nincs is különösebben fontos dolga. Egyfajta civilizációkritikát fogalmaz így meg, és még a stewardess is „a szolgálatra kész hozzáférhetetlenség és nyájas távolságtartás nimfája”. Ez már szinte költészet! Egyébként is egyfajta szépirodalmi érték jellemzi a könyvet, a szépirodalmi stílus számos jegyével.

Mindentől függetlenül az utazás első napjaiban szinte minden negatív az író számára. Kissé egysíkú lesz így a kép. Igaza van az utószót író András Sándornak: „Még az is felsejlik..., hogy nem útirajzot akart írni, nem Amerikát akarta felfedezni maga és mások számára, hanem a bajt, a nyugtalanító dolgokat és elemzését annak, hogy bizonyos dolgok miért nyugtalanították őt.” S közben bírálja az elgépiesedett világot, a hajdani szociográfus erényeivel. Küzd a bezártságérzéssel, s aztán történetileg is érinti, hogy miképpen lett a hajdani falusias településből a felhőkarcoló világvárosa. A korabeli utazók erre persze alig gondolhattak a XVIII–XIX. század fordulóján.

Szerteágazó példák, idézetek teszik gazdaggá az anyagot, magyarok és nem magyarok élményei. Aztán egy fontos mondat: „A legkorábban a lehető legtöbb embernek ez a városhely adta meg a korlátlan lehetőséget arra, hogy eredményesen éljen ember voltához méltatlan életet.” Ez Szabó Zoltán könyvének egyik kulcsmondata. Bizony, kissé eltér azok véleményétől, akik csak a csodát látják New Yorkban, Amerikában pedig a korlátlan lehetőségek hazáját. (Hozzátehetjük mindehhez, hogy azóta, az eltelt mintegy negyven esztendőben egyre inkább fölerősödtek mifelénk az ilyesfajta hangok. Persze más körülmények között: a globalizációval, a gazdasági világválsággal vagy éppen Amerika számos dicstelen háborús beavatkozásával kapcsolatban.)

A vérbeli szociográfus jellemzőit főleg ott látjuk, ahol elemzi a Magyarországról kivándoroltak helyze-

tét, és az okokat mérlegeli. Itt-ott ugyan el-elkalandozik fő tárgyától, és így lesz bizonyos értelemben vegyes műfajúvá könyve. Így kissé szétesik a szerkezet, és nem is mindig találjuk meg az elkalandozás indokát. Aztán persze megint a fő vonal érvényesül. S ha visszatér a New York-i élményekhez, akkor újra erős lesz a kritikai éle. Ha másról nem, akkor a járda márványlapja ellen szól, mivel azt a kivagyiság jelképének látja. Ilyen példák ugyan vannak, de az is igaz, hogy ez a könyv többet mutat meg a szerző gondolatvilágáról, mint Amerikáról. Ez persze nem baj, hiszen a kalandozó szellem sok izgalmat nyújt az olvasónak. Sok egyéb mellett elmélkedik a honvágyról is: hitelesen, hiszen az

emigráns léttel mindez szorosan összefügg. „A honvágyba öltöztetett vagy költöztetett nosztalgiaik közös nevezője az, hogy mindegyik változatot hiányérzet szüli és erősíti, olykor hatványozottan.” Ilyen gondolatai közepett érzi New Yorkot ridegnek és embertelennek, bár tudja csodálni forgatagát, felhőkarcolóit is.

Közben arra is futja erejéből, hogy miniportrét rajzoljon hajdani szociográfus íróársáról, Kovács Imréről, aki az emigrációban külön szint képviselt. Ezekben a részletekben is arra törekszik Szabó Zoltán, hogy számos sorskérdést tisztázzon. Mindezt a különban a hazájához hű írástudóként teszi.

Bakonyi István

Mesék gyermekekre és felnőttekre szabva

Fisch Gábor László:
Nagyapó meséi;
Kovács Zoltán Vilmos:
Szitakötő Dávid, a költő;
A szarvas-szultánkis-
asszony, török népmesék,
Tasnádi Edit fordítása;
Magyar Napló, 2011.

„Éneke (...) meggyógyította a betegeket,
s könnyet csalt még a gonoszok szemébe is.”
(Szitakötő Dávid, a költő)

„Vénséges vén Vejnemőjnen dalol egy nap
másnap is még: nem akadt egyetlen ember,
(...) kinek könnye ne csordulna, lelke már el
ne lágynulna.” (Kalevala)

A tél a hosszú, sötét estéké, a tél a történetmesélésé. A téli est az elcsendesedésé és az apró gyertyáké, amelyek fényükkel néha félelmetes árnyékmumusokat rajzolnak az asztalra és a falra. A nagyapa ilyenkor a karosszékben ülve kinyitja a régi nagy könyvet és mesélni kezd: „Egyszer volt...” És a sötétség teremtette, képzelt rémek eltűnnek, a nagyapa szavai fényel, történettel és hősökkel töltik meg a szobát.

A Magyar Napló 2011-ben kiadott mesekönyvei ugyanígy úzik el az ágy alól a gyermekképzelt szörnyeit: a nagyapák hangjait idézik, felfrissítve ezzel azt a mesélői hangvételt, amely ma, a felnőtt mesék és az életszerű tiniregények világában egyre inkább kiveszöben van. Fisch Gábor László és Kovács Zoltán Vilmos kötetei nem állíthatók párhuzamba Békés Pál vagy Lázár Ervin gyakran humoros, nyelvi játékokban gazdag, ám többnyire felnőtt tanulságokkal végződő történeteivel. A leg-

népszerűbb kortárs műmese-szerzőkkel ellentétben a *Szitakötő Dávid, a költő* és a *Nagyapó meséinek* szereplői nem kapcsolódnak a felnőttek világához és a mai kor konfliktusaihoz. Hőseik nem használnak mobiltelefont, nincsenek különleges fegyverek. Ezek a mesék a kisállatok egyszerűsített, de harmonikusabb világáról tudósítanak igényes, szépirodalmi nyelven hol összetett, hol didaktikusabb módon. Mindig a bölcs nagyapó hangvételében.

És még a felnőtt számára is van valami varázs abban, ha a nagyapa mesél. A kisgyermek szemében ő a biztonságot adó mindentudó, a szimbólumok évezredek világában pedig az idős ember a tudás hordozója. Nem véletlen, hogy a közösségek történetmondói hagyományosan az öregek voltak: a meséhez bölcsesség, tudás kell. Ismerni kell, amit a hallgató még nem ismerhet; elhallgatni azt,

